

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

УДК 821.131.1-1.09“19”

Стаття надійшла до редакції [Article received /

Статья поступила в редакцию] – 12.01.2019 р.

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism / Проверено на плагиат] – 17.01.2019 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text / Оригинальность текста] – 97.38 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2019.35.12>

**КОНЦЕПТ ЗАПАХУ В ІТАЛІЙСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ
XX СТОЛІТТЯ**

Олена Олександрівна Моренець (м. Київ, Україна)

morenets.lena@gmail.com

студентка кафедри романської філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Шевченка 14

У статті розглянуто особливості концепту запах та сформовано його структуру на прикладі італійської поезії другої половини XX століття. Ольфактивні явища досліджено на матеріалі літературних течій футуризму, крепусколаризму, герметизму, неоавангардизму та постмодернізму. Дослідження базується на польовій моделі концепту представленої в роботах вчених З. Д. Попової та Й. С. Стерніна. Концепт «запах» в італійській мові має своє ядро (базовий шар), ближню та дальню периферію (інтерпретаційний шар). Ядерні ознаки концепту визначаються за допомогою аналізу його словникових дефініцій. Ядро лексико-семантичного поля “odore” утворюють іменники-одороніми, які відтворюють чуттєвий образ, “profumo”, “aroma”, “fraganza”, “olezzo”. Базовий пласт та інтерпретаційні ознаки концепту можна виявити шляхом дослідження сполучуваності його номінацій з атрибутами та предикатами за різними когнітивними класифікаційними ознаками. Інтерпретаційний шар утворюють такі сталі поєднання, що вказують на певні особливості запахів, їхню характеристику, інтенсивність, тривалість, приємність / неприємність тощо. Аналіз концепту запах на прикладі поетичних творів здійснювався відповідно до виокремлених інтерпретаційних ознак: ольфактивний ландшафт (різноманіття запахів, які є характерними для певної зони або твору мистецтва), ольфактивна сцена (структура, що встановлює відношення між джерелом запаху, самим запахом і суб’єктом, що їх сприймає), ольфактивний об’єкт (об’єкт, який піддається виокремленню зі всього різноманіття сенсорних відчуттів), оцінний аспект запаху (приємний / неприємний

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])

Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com

запах). У ході дослідження виділено схеми опису та вербалізації ольфактивної інформації у поезії.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, польова структура, ядро та периферія, ольфактика.

THE CONCEPT OF SMELL IN ITALIAN POETRY OF THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Olena O. Morenets (Kyiv, Ukraine)

morenets.lena@gmail.com

Student of Department of Romance Philology
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article focuses on the features of the concept smell and its structure. It also deals with creating a field model of the concept. The concept smell is analyzed on the example of Italian poetry of the second half of the twentieth century. Olfactory phenomena are studied on the material of literary movements of futurism, on the works of the crepusculars, in hermetic, neoavant-garde and postmodernism poetry. Concepts are mental constructions. The research is based on the model of concept elaborated by scientists Z. Popova and J. Sternin. The concept of smell in Italian poetry has its own nucleus (basic layer), the near and far periphery (interpretive layer), which are responsible for fundamental and optional levels. Nuclear characteristics of the concept are determined by analyzing its vocabulary definitions. The nucleus of the lexical semantic field "odore" is represented by nouns-odorants that reproduce the sensual image, for instance "profumo", "aroma", "fraganza", "olezzo". The basic layer and interpretive features of the concept can be identified by examining the compatibility of its nominations with attributes and predicates that adds different cognitive classification features. Layer of interpretation is formed by such fixed combinations which reflects certain features of odors, their characteristics, intensity, duration, satisfaction / dissatisfaction etc. The concept of smell was analyzed due to its interpretative features: an olfactory landscape (a peculiar variety of odors that is characteristic for a particular area or work of art), an olfactory scene (a cognitive and mental structure that establishes the relation between the source of odors, the smell itself and the subject, which perceives them), an olfactory object (an object that is distinctively separated and identified among other sensory sensations), an evaluative aspect of the smell (pleasant / unpleasant odor). In our research the schemes of descriptions and

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© **Morenets O. O. [Morenec O. O.]** morenets.lena@gmail.com

**ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНИТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]**Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

verbalization of the olfactory information in poetry have been identified.

Olfaction is holistic phenomenon and transforms the world in a Gestalt manner. An odor acquires meaning through learned associations. This is depicted in odor nominations: words are mainly names of sources of odour (lemon, garlic, mint, etc.). Only language as a cultural phenomenon though based on genetically developed algorithms, relates natural objects to neurophysiological actions via standardized semiotic mechanisms. Our perception could be described in loose terms of objectiveness only because we have an agreement in naming. Olfaction forms an integral part of of ingestive behavior, it serves as an acquired signal for danger (e. g. gas, smoke, rotting flesh) and has an important role in social communication and social life in general. The main problems in the terms of odor researches are: lack of theoretical background knowledge, subjective and cultural peculiarities in odor perception, some smells do not have their own names and are called due to their sources. Furthermore, there is the lack of measurements and data of odors and problems of how clearly defined the boundaries of an olfactory stimuli and the concept of odor. We should take the subjects' linguistic representations as indications of olfactory perception and its categorization.

**КОНЦЕПТ ЗАПАХА В ИТАЛЬЯНСКОЙ ПОЭЗИИ ВТОРОЙ
ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА**

Елена Александровна Моренец (г. Киев, Украина)

morenets.lena@gmail.com

студентка кафедры романской филологии
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, г. Киев, бул. Шевченко 14

В статье рассмотрены особенности концепта запах и сформирована его структура на примере итальянской поэзии второй половины XX века. Ольфактивные явления исследованы на материале литературных течений футуризма, крепусколаризма, герметизма, неоавангардизма и постмодернизма. Исследования базируются на известной полевой модели концепта предложенной учёными З. Д. Поповой и Й. А. Стернина. Концепт «запах» в итальянском языке имеет свое ядро (базовый слой), ближнюю и дальнюю периферию (интерпретационный слой). Ядерные признаки концепта определяются с помощью

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
**Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]**

© Моренец О. О. [Моренец Е. А.] *morenets.lena@gmail.com*

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

анализа его словарных дефиниций. Ядро лексико-семантического поля “odore” образуют существительные-одоронимы, которые воспроизводят чувственный образ, “profumo”, “aroma”, “fragranza”, “olezzo”. Базовый слой и интерпретационные признаки концепта можно обнаружить путем исследования сочетаемости его номинаций с атрибутами и сущностями по разным когнитивными классификационным признакам. Интерпретационный слой образуют сочетание, указывающие на определенные особенности запахов, их характеристику, интенсивность, продолжительность, удовольствие / неприятность и тому подобное. Анализ концепта запах на примере поэтических произведений осуществляется в соответствии с выделенными интерпретационными признаками: ольфактивный ландшафт (многообразие запахов, которые характерны для определенной зоны или произведения искусства), ольфактивная сцена (структура, устанавливающая отношение между источником запаха, запахом и субъектом, который его воспринимает), ольфактивный объект (объект, который необходимо выделить из всего многообразия сенсорных ощущений), оценочный аспект запаха (приятный / неприятный запах). В ходе исследования выделено схемы описания и вербализации ольфактивной информации в поэзии.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, полевая структура, ядро и периферия, ольфактика.

Вступ

Когнітивна лінгвістика та новий термінологічний апарат змінили підхід до вивчення лінгвістичних явищ. Мова забезпечує номінацію ментальних репрезентацій сенсорних стимулів і об'єктивізує індивідуальний досвід, забезпечуючи опис навколишнього світу та комунікацію.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю аналізу процесу вербалізації когнітивних явищ, які зумовлюються свідомістю та культурою комунікантів, а саме процесу сприйняття запахів.

Мета дослідження полягає у визначенні концепту запах, формуванні польової моделі концепту та в аналізі мовних засобів, що вербалізують концепт запаху.

Об'єктом дослідження є концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття, його вербалізація та внутрішня структура.

Предметом дослідження є представлення концепту з ядерно-

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© Morenets O. O. [Morenec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

периферійної точки зору.

Матеріалом дослідження художні твори італомовних авторів таких як Лучано Фолгоре, Арденго Соффічі, Дієго Валері, Чезаре Павезе, Сальваторе Квазімодо, Джорджо Капроні, Альфредо Джуліані, Альдо Онораті та Лучано Ерба. Під час дослідження було проаналізовано 547 прикладів використання ольфактивних лексем.

Наукова новизна роботи полягає у лінгвокультурному дослідженні концепту запаху та виявленні його змісту на матеріалі італійської поезії другої половини XX століття, що досі не було об'єктом лінгвістичного дослідження.

Основний зміст

Концепт – центральний термін когнітивної лінгвістики. «Концепт» є запозиченням з латинської мови *conceptus* від *conserpere*, яке трактується як «вбирати у себе; представляти себе; утворювати» [4, с. 409]. Лінгвокультурне розуміння концепту передбачає, що концепт – це одиниця, яка поєднує в собі інформацію, що належить сферам культури, свідомості та мови. Концепт є частиною свідомості, детермінується культурою та знаходить своє предметне вираження у мові. Людська свідомість відіграє роль посередника між культурою та мовою. Культурна інформація сприймається свідомістю, там вона обробляється та систематизується, і потім есплікується у певних комунікативних ситуаціях задля реалізації конкретних цілей за допомогою мовних засобів, обраних свідомістю [5, с. 8–9].

Явище концепту тлумачиться з багатьох позицій та немає єдиного трактування. Так, концепт, як культурне явище, є фактом духовного надбання особистості та нації. Він знаходиться в контексті: образотворчий об'єкт, міф, ритуал, висловлювання, письмова пам'ятка тощо [6, с. 5]. Культура та навколишній світ пізнається людиною через концепти. В культурі немає ні однозначно духовних концептів, ні виключно матеріальних об'єктів, адже кожне культурне явище охоплює ці дві ознаки [6, с. 43]. Концептам властива складна структура, яка включає в себе все, що належить будові поняття і перетворює його на факт культури –

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© *Моренець О. О. [Моренець Е. А.]* morenets.lena@gmail.com

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

найголовніші елементи вихідної форми або етимологію, сучасні асоціації та оцінки [6, с. 43].

Ю. С. Степанов розуміє концепт як згусток, «пучок» культури у свідомості людини, як уособлення культури у ментальному світі індивідуума, як невід'ємну складову його пізнавальних та психічних процесів. За допомогою концепту людина входить в культурний вимір та, у певних випадках, впливає на нього. Концепти не лише можуть мислитися, але й відчуватися та емоційно проживатися, вони є предметами симпатій і антипатій, протиріч та суперечностей [6, с. 43]. Концепт – це як термін «поняття», але більш розширене. «Поняття» взяте окремо – це предмет логіки, який описує найбільш загальні та найсуттєвіші ознаки об'єктів: рід, вид, провідні характеристики [7, с. 34]. Отже, концепт – це базова одиниця культури.

Концепт має свою певну будову та представляє собою структурне знання без встановлених меж. Польова структура концепту є найбільш поширеним та прийнятим підходом до тлумачення цього питання у науковій спільноті. Польова структура складається з ядра та периферії. Ядро включає прототипні характеристики, що відповідають прямому, не образному, тлумаченню певного явища. Периферія концепту – це абстрактні, переносні тлумачення явища. Периферійний статус образів не свідчить про їх меншовартість для концепту. Статус вказує наскільки уявлення віддалені від ядра та який рівень наочності й конкретності їм властивий [3, с. 18].

У ядрі концепту знаходиться одиниця універсального чуттєвого коду, яка може бути як притаманною для певної соціальної, етнічної, національної групи, так – й індивідуальною. На ядро нашаровуються базові образи, розташовані в послідовності від конкретних до абстрактних. Базовий образ надає вичерпний зміст концепту, коли вказує на почуття та абстрактні уявлення. Цей рівень є достатнім для розуміння навколишнього середовища особистостями, які не володіють великим багажем знань та досвіду. У складних концептах до базового рівня додаються інші когнітивні характеристики. Рівні концепту не мають чіткої структури, є непостійними

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© Morenets O. O. [Morenec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

та підлягають змінам і модифікаціям. Багаторівневість образів навколо концепту забезпечує взаємодію людей та впливає на її наслідки. Кожна особистість має свою кількість образних рівнів навколо концепту [3, с. 19]. Наступним є інтерпретаційне поле концепту, яке розширюється та доповнюється носіями певної мови, окремими особистостями чи групами, перетворюючись в інструмент розуміння та тлумачення національного менталітету та концептосфери. Рівень інтерпретації пов'язаний з периферією концепту.

Однак концепт не можна уявити як певне завершене утворення, як це можна зробити з фонологічною, граматичною, лексичною структурами, адже він постійно функціонує, актуалізується у різних аспектах та проявах, поєднується та відштовхується від інших концептів. Уявляється можливим лише перерахувати ознаки, концептуальні рівні та визначити їх розташування у полі концепту. Вчені пропонують уявляти концепт у вигляді хмарини або снігової грудки [3, с. 20–25].

Застосовуючи підхід Ю. С. Степанова та схему Попової–Стерніна ми виявили, що денотативне кодування сенсорного концепту «запах» відбувається за допомогою лінгвальних відповідників. В італійській мові на позначення слова «запах» використовуються наступні лексичні одиниці з семантикою ольфактивного сприйняття: “*odore*”, “*profumo*”, “*aroma*”, “*fragranza*”. Ядро лексико-семантичного поля концепту «запах» становлять іменники запах та аромат (“*odore*”, “*profumo*”).

Асоціативне поле концепту «запах» (“*odore*”, “*profumo*”) виглядає таким чином: відчувати запах (*sentire un odore*), пахнути (*emanare profumo*), приємний / неприємний запах (*buon / cattivo odore*), ніжний запах (*odore soave*), п'яний запах (*odore inebriante*), нудотний запах (*odore nauseabondo*), сильний запах (*odore forte*), їдкий запах (*odore acre*), запах дощу, квітів, троянд, трави (*odore di pioggia, dei fiori, delle rose, dell'erba*), запах ладану (*odore d'incenso*), запах лікарні (*odore d'ospedale*), запах аптеки (*odore di farmacia*), солодкий аромат (*profumo dolce*), пронизуючий запах (*profumo penetrante*), запах чистої білизни (*il profumo di pulito della biancheria*), запах кімнати (*profumo della stanza*), запах спеченого хліба (*il*

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

profumo del pane sfornato) тощо [14]. Отже, ці два слова «запах» і «аромат» не є взаємозамінними. Запах – це більш елементарне уявлення, аромат – багатощаровий запах.

Словник енциклопедії «Трессані» подає чотири тлумачення леми “*odore*”: 1. «специфічне відчуття органу нюху, яке залежить від речовин, якими зумовлене; евфемізм на позначення смороду; засіб міжособової комунікації всередині груп, наприклад, ссавці по запаху упізнають своїх побратимів»; 2. «запашна та ароматна речовина; у множині – ароматичні трави»; 3. «переносне значення – чуття»; 4. «метафоричне значення – згадка, легкий натяк на щось» [14]. Словник італійської мови під редакцією Сабатіні Колетті подає більш узагальнююче тлумачення леми “*odore*”: 1. «відчуття, найчастіше чогось неприємного»; 2. «множина – кухонні приправи для додавання в їжу»; 3. «знак, натяк» [12, с. 288].

В етимологічному словнику італійської мови знаходимо наступне пояснення леми: «походить від латинського “*edor*”, а саме від кореня “*edo*”, що означає «їм». Таким чином відбувається зміна причинно-наслідкових зв’язків, так як їжа впливає сильніше на нюхову систему. Неприємне чи приємне відчуття, викликане впливом летких речовин або будь-яких явищ, здатних виділяти запахи, на нервові закінчення нюхового апарату. Також використовується на позначення самого процесу утворення запаху» [9].

Розглянувши тлумачення лексеми, можна стверджувати, що ядро концепту “*odore*”, рівень його основної та актуальної ознаки утворює ольфактивне відчуття органу нюху, яке постійно залежне від джерела запаху. Відчуття запаху є емотивно маркованим (*piacevole / spiacevole*), використовується як знак та сигнал для встановлення комунікативних відносин і виступає сталою характеристикою соціальних угруповань (*odore di gruppo / odore del branco*). У більш вузькому сенсі означає пахучу речовину або ароматичні трави (“*una bottiglietta di odore*”).

З часом концепт “*odore*” було розширено похідними значеннями, які переважно використовуються в художньому та в сучасному журналістському дискурсах. Додатковий рівень концепту та його пасивні характеристики формуються тлумаченням “*odore*” як «передчасного

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© **Morenets O. O. [Morenec O. O.]** morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

відчуття чогось поки ще непримітного та незрозумілого, що матиме місце у майбутньому» (“*nell'aria c'è odore di litigi*”), а також як «слабкий спомин, спорідненість з чимось, або навіювання, нагадування про щось».

Отже, концепт “*odore*” складає енциклопедична інформація та похідні від неї, додаткові контексти використання лексеми. Сміслом денотата “*odore*” є відчуття органом нюху ольфактивної інформації.

На противагу лемі “*odore*”, “*profumo*” має лише два тлумачення: 1. «приємний аромат, джерелом якого є природні або штучно створені речовини; хороший запах; переносне значення – ситуація, здатна викликати у пам'яті подібні обставини, відчуття тощо; будь-який зовнішній аромат, що проковує стан благодаті, щастя та духовного піднесення»; 2. «суміш запашних есенцій рослинного, тваринного та штучного походження, дозована таким чином, щоб створити приємний і впізнаваний аромат. Така субстанція може бути віднайдена у спиртових чи гідроалькогольних розчинах, аерозолях, миючих засобах тощо» [14].

В етимологічному словнику знаходимо наступне походження та тлумачення лемі «*profumo*»: «походить з латинського “*pro*”, у значенні «передусім» та “*fumus*” – «дим, випаровування, що поширюється». Означає приємний запах, від речей, які палають чи киплять. Будь-який приємний аромат» [9].

Рівень актуальної ознаки концепту “*profumo*” сформовано його розумінням як процесу випаровування будь-яких приємних ароматів природними або штучними субстанціями чи тілами, або як єдність різномірних запахів. Також лексема використовується для опису запахів страв та їжі. Так само як і лема “*odore*”, “*profumo*” має емотивне забарвлення (“*profumo gradevole / sgradevole*”). Однак негативна конотація не є першочерговою, тоді як «*odore*» відразу тлумачиться як лексема, що використовується на позначення переважно неприємних запахів (словник за редакцією Сабатіні Колетті). Образні складові концепту “*profumo*” та “*odore*” є подібними. Так, “*profumo*” використовується у словосполученнях опису ситуацій або станів, які нагадують про певні явища або схожі на них, а також для позначення приємних і бажаних відчуттів, емоційного та

**PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]**

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

духовного піднесення (“*profumo della bontà*”, “*della santità*”).

Лексема “*aroma*” визначається як: 1. «загальна назва для пахучих речовин та для приємного смаку. Переважно використовується для позначення запахів природного походження, рідше для – штучно утворених, які використовуються як приправа або спеції для їжі; хімічна сполука, яка визначає ароматичну природу речовини та її нюхову та смакову характеристику»; 2. «солодкий та приємний запах, який виділяють відповідні субстанції, предмети чи об’єкти» [14].

Етимологія слова є наступною: «штучно приготовлена композиція на основі сухих та запашних речовин; приправа приготовлена з м’яких та ніжних трав; речовина, яка застосовується для придання запаху косметичі, лікам тощо; запах від тіла, що пахне» [9].

Конотація “*odore*” подібна до “*profumo*”, адже також охоплює єдність присмних запахів, природного або штучного походження. “*Aroma*” перша поміж вказаних лексем, яка описує хімічно створені запахи, косметичні та медичні сполуки. Переважає штучна, неприродна складова в утворенні запаху.

“*Fragranza*” та “*olezzo*” мають найвужче тлумачення. Перша визначається як «Інтенсивний, приємний і ніжний запах», а друга – «парфуми, аромат», тобто включає в себе і запах, і аромат [14].

Також існує низка висловлювань, де за основу береться концепт «запах» та органи його сприйняття. Наприклад, вирази з лексемою “*naso*”: “*a naso*” (мені здається), “*a naso ritto*” (гордо; надмірно), “*ficcare il naso*” (втручатися не у свої справи), “*avere buon naso*” (розумітися), “*menar per il naso*” чи “*prendere per il naso*” (водити за носа), “*non vedere più in là del proprio naso*” (не бачити далі власного носа), “*restare con tanto di naso*” (залишитися без нічого), “*arricciare il naso*” (морщити носа), “*mettere il naso fuori della porta*” (вперше за довгий час вийти на вулицю), “*sbattere la porta sul naso*” (зачинити двері перед носом) [14].

Однак важливо розрізняти структуру концепту «запах», сформовану на основі словникових дефініцій, та його репрезентацію у поезії. Для виявлення останнього необхідно виділити загальні та базові інтерпретаційні

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття]

© Morenets O. O. [Morenec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

ознаки концепту «запах».

Першою є ознакою є «одоративний код», про який Ролан Барт і Умберто Еко згадують у своїх роботах [цит. за 1, с. 132–137]. Література, використовуючи ольфактивний елемент поетики, дозволяє розпізнавати, закріплювати та транслювати власний досвід індивідів як частину загальнонаціонального коду [цит. за 1, с. 132–137]. Цей термін трактується як сукупність понять про запах. Така сукупність з одного боку базується на реаліях позамовної дійсності, а з іншого – на мовному описі, який повинен передавати певне повідомлення, відображене в ароматі. Звідси можна виділити три складові одоративного коду: реальний запах, запах-образ та запах-опис – відтворення запаху у мові, що передбачає відбір мовленнєвих елементів та їх свідоме поєднання відповідно до синтаксичних правил мови [8, с. 4].

Ольфактивний ландшафт – все різноманіття запахів, які є характерними для певної зони або твору мистецтва, що представляють ці запахи. Запахи східних країн, наприклад Марракешу та Багдаду, відрізнятимуться від запахів Парижу та Нью-Йорку [2]. Таке різноманіття ароматів може бути епізодичним (попередньо обумовленим або обмеженим у часі) і небажаним (фоновим) явищем. Наприклад, запахи кінного транспорту та метро. Як просторовий об'єкт запах є тривким, тимчасовим і частковим явищем [68, с. 42].

Ольфактивна сцена – концептуальна структура, яка встановлює особливі відношення між джерелом запаху, самим запахом і суб'єктом, що їх сприймає [8, с. 5]. Загальна ольфактивна сцена включає кілька ольфактивних сцен, підпорядкованих суб'єктивному, часовому та локальному чинникам. Окрім цього, вона представляє собою набір основних складових процесу сприйняття запахів: «середовище розповсюдження запахів», «траєкторії руху запахів», «фізичні дії суб'єкта, щодо запахів», «ідентифікація запахів», «кваліфікація запахів» тощо. Ольфактивна сцена уявляється у вигляді когнітивної структури, яка повинна об'єктивізуватися у мові. Кожний з елементів ольфактивної сцени актуалізується певними лексемами. Предикати позначають дії учасників

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© *Моренець О. О. [Моренець Е. А.]* morenets.lena@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHIVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

ольфактивної сцени. За когнітивним критерієм, ольфактивні сцени поділяються на ментальні та ментально-фізичні. Ментальні сцени – це сцени, обмежені операціями суб'єкта щодо ідентифікації запахів. Суб'єкт, що сприймає запахи, є учасником конкретної сцени та визначає інших ольфактивних учасників цієї сцени. Ментально-фізична сцена – ментальний процес ідентифікації запахів реалізується через фізичні дії суб'єкта, його вплив на інших учасників ольфактивної сцени. Сцени можуть відбуватися у закритих та / або відкритих приміщеннях і просторах. Ольфактивна сцена триває доти, поки відчувається запах. Іноді це може бути декілька секунд. Ольфактивна сцена залежить від нюхової системи індивіда та його психо-фізіологічних особливостей [8, с. 6–11].

Ольфактивний об'єкт – це об'єкт, який піддається відокремленню за принципом гештальтпсихології «фігура і фон», тобто необхідний елемент сприймається як фігура / об'єкт (елемент, який перебуває у фокусі уваги) та фон (оточення, серед якого розташовується необхідна фігура / об'єкт) [11, с. 102]. Виокремлення об'єкта відбувається за допомогою розпізнавання його характерних рис або встановлення асоціативного зв'язку. Характеристики об'єктів зберігаються у пам'яті у вигляді попереднього досвіду, і під час розпізнавання об'єктів відбувається їхнє автоматичне залучення. Реалізується гештальт модель: виокремлення фігури з її навколишнього оточення. Аналогічно відбувається процес впізнавання візуальних об'єктів. У свою чергу, сприйняття ольфактивних відчуттів хоча й відбувається відповідно до зазначеної схеми, однак має свої особливості [13, с. 1821].

Для розпізнавання ольфактивного об'єкту є важливими два додаткові чинники: простір та час. Хоча ми їх залучаємо для впізнавання аудіальних та візуальних явищ, однак під час ольфактивного сприйняття часопросторовими ознаками важко маніпулювати та впливати на них ззовні. Більше того біологічний процес нюху повністю відмінний від системи зору та слуху. Ми не можемо не зважати на запахи, їхнє сприйняття відбувається мимоволі, тоді як дві інші системи контролюються нашою свідомістю. В ольфактиці під простором мається на увазі систематизування нервового

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]© Morenets O. O. [Morenec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

системою хімічної інформації у рамках чітко визначеної території. Територія, яку охоплює нюх, відповідає зоні дії хімічних структур стимулів, які оброблюються нашим мозком. Тобто йдеться не про зовнішній простір, а про внутрішні процеси розпізнавання запаху і сили стимулів. Так, прості запахи (наприклад, природні аромати) досягатимуть зони, де вони розпізнаються швидше, ніж складні, утворені багатьма компонентами (запахи їжі). Під часом розуміється зміна нейронної активності. Стимул може залишитися незмінним, тоді як рецептивна ситуація – це швидке вивітрення запаху, поступове зменшення\ збільшення його інтенсивності, провокування появи іншого джерела запаху тощо. Саме тому ольфактивна сцена може бути зовсім короткою. Таким чином, йдеться про сприйняття ольфактивного об'єкту через гештальт модель з додатковим залученням процесу упізнавання запаху та породження спогадів [11, с. 119].

Оцінний аспект – поділ ольфактивного простору за принципом «приємно / неприємно». Кожне суспільне угруповання володіє і утворює свої власні аромати, тому кожна культура розрізняє запах за допомогою оцінкової шкали, яка репрезентує аромати від неприємних до приємних, базуючись на аксіологічних аспектах та концептосфері певної культури. У зв'язку з культурним релятивізмом критерії позиціонування запахів не є загальноприйнятими та незмінними [15, с. 98].

Лексичні одиниці, що вербалізують концепт «запах», з'являються в літературі завдяки модернізму. Провідною рисою цього напрямку стає увага до світу психічних явищ – сенсорність, образність слова. Психофізіологічна проблематика стає частиною літературних маніфестів різних поетичних напрямів. У футуристів з'являється ідея «слова-запаху». Італійський футуризм почався з маніфесту у французькій газеті «Ле Фігаро» (1909 р.).

Керуючись виділеними інтерпретаційними ознаками та польовою моделлю науковців З. Д. Попової та Й. А. Стерніна ми можемо проаналізувати концепт «запах» у поезії футуризму, креpusколаризму, герметизму, неоавангардизму та постмодернізму.

Ольфактивна сцена в поезії футуризму вербалізована за допомогою лексем *“odore”, “profumo”, “aroma”, “fenomeno d'odore”*. Головним

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

джерелом запахів є природні явища (*aria*, *notte*, *fuoco*), комахи (*farfalle*), рослини (*rosa*), їжа (*carne*) та власні назви (*profumo Di Floride*, *profumo di Splendid Hotels*, *profumo di Jichy* [16, с. 23, 46]). Ольфактивна сцена актуалізується іменниковою конструкцією опису запахів, у межах якої запах відтворюється через об'єкт, який ним володіє “*odore / profumo / aroma di ...*”. Предикативна сполучуваність перерахованих лексем на позначення запаху виявляється з дієсловами “*dare*”, “*nascere*”, “*dimenticare*”, “*nuotare*”, “*venire*”. Прикметники переважно знаходяться у постпозиції, актуалізуючи лексико-семантичні варіанти даної лексеми. Переважає позитивна або нейтральна оцінка запахів. Запахи постають як іменники і рідше як дієслова на позначення процесу сприйняття запаху. Ольфактивний ландшафт поезії футуристів – “*notte*”, “*città Firenze*”, “*strada*”, “*cortile*”, “*sartoria*”, “*natura*”. Ольфактивна сцена відбувається переважно у відкритому просторі. Ольфактивна сцена є ментальною, так як суб'єктом сприйняття запахів є ліричний герой, який є учасником конкретної сцени, наприклад: “*ho versato le lacrime su un divano profumato di Jichy e d'eterel*” [16, с. 46].

Відмінною характеристикою ольфактивної поезії футуристів є використання запаху власних назв, що не зустрічалося серед інших творів. Також гама запахів авторів, представників цієї течії, є набагато ширшою.

Вербалізовану модель концепту «запах» в поезії футуризму можна відтворити наступним чином. У ядрі – “*odore*”, “*profumo*”, “*aroma*”, “*fenomeno d'odore*”. Близня периферія – “*aria d'odori*”, “*aromi di carne*”, “*profumo di notti affogate*”, “*profumo di Floride e Splendid Hotels*”, “*odorare di fiori di mandorlo*”, “*profumato di Jichy*” [16, с. 26–50]. Дальня периферія концепту відображає оцінку запаху, його характеристики, способи розповсюдження та взаємодії з ним різних суб'єктів – “*filo d'odore*” [17, с. 36], “*rete di profumi*” [16, с. 42], “*profumi sparpagliati*” [18, с. 91], “*dare un odore*” [18, с. 95], “*dimenticare il profumo*” [16, с. 16], “*nuotare fra profumi*” [18, с. 102], “*nascere intorno a un fenomeno d'odore*” [18, с. 105].

Базовий пласт концепту “*odore*” відтворюють запахи природи, периферію – запахи міста. Превалює конструкція опису ароматів за допомогою їх джерела: “*odore di ...*”. Майже відсутні конструкції активного

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© Morenets O. O. [Morenec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

сприйняття запаху. Ольфактивну сцену формують описи природи. Назви поезії підкреслюють розміщення запахів. Ольфактивними об'єктами виступають предмети. Запахи мають позитивну конотацію.

Ольфактивна сцена поезії крепусколаризму, на прикладі творів Д. Валері, репрезентує диференційовані та вербалізовані такі ольфактивні об'єкти як природа (*terra*), квіти (*glicine*, *rose*), явища природи (*cielo*, *nube*) та абстрактні явища (*morte*). Перераховані об'єкти також є джерелом запаху. Одоричними лексемами є “*odore*”, “*profumo*” та “*fumo*”. Переважає іменникова конструкція опису ольфактивних явищ “*odore / profumo / fumo / fiato di ...*”. Спосіб розповсюдження запаху відтворено дієсловами “*avere*”, “*essere*”, “*sfilare*”, “*soffiare*”. Таким чином, запах є діячем, наприклад “*profumo ha messo lo scompiglio nel cervello*”. Поодинокими є сцени, де наявний активний суб'єкт, який сприймає запах. Цей процес реалізується за допомогою дієслова “*odorare*” та “*baciare odore*”. Суб'єкт, який безпосередньо бере участь у сприйнятті запахів та визначає інших ольфактивних учасників сцени, є характеристикою ментальної ольфактивної сцени. Ольфактивним ландшафтом розповсюдження запаху є – “*notte e giorno*”, “*natura*”, “*città*”, “*campo*”. Ольфактивна сцена відбувається у відкритому просторі. В описах превалує іменник “*profumo*”, що вказує на те, що ядро даного концепту складає відчуття приємного запаху.

Вербалізована модель концепту «запах» в поезії Д. Валері виглядає наступним чином: ядро – “*odore*”, “*profumo*”, “*fumo*”, ближня периферія – “*grosso dell'odore*”, “*profumo di cielo*”, “*profumo della primavera*”, “*profumo della glicine e del tiglio*”, “*fiato di morte*”. Дальня периферія концепту охоплює спосіб його сприйняття та розповсюдження, його прояви, а також імпліцитне вираження концепту, без використання прямого маркера “*odore / profumo / fumo*” – “*baciare il profumo*”, “*odore sfilà*”, “*profumo ha messo lo scompiglio nel cervello*”, “*sospeso nell'aria*”. Отже, базовий шар концепту “*odore*” в поезії крепусколаризму відтворено за допомогою лексем “*odore*”, “*profumo*” та “*fumo*”. Інтерпретаційний шар концепту містить лексичні одиниці на позначення джерела запаху, його означення, оцінки,

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

способу розповсюдження та сприйняття.

Ольфактивна сцена в поезії герметизму позначається лексемами “*odore*”, “*profumo*”, “*fumo*”, “*aria*”, “*afrore*”, “*sentore*” та реалізується за допомогою конструкції “*odore / profumo / fumo / afrore / aria di ...*”. Головним джерелом запахів є їжа (“*pane*”, “*vino*”, “*mandarini*”), природа (“*cielo*”, “*terra*”, “*mare*”), рослини (“*tiglio*”, “*oleandro*”, “*alberi*”), природні явища (“*incendio*”, “*fuoco*”, “*sangue*”, “*mattina*”, “*acqua*”), місто (“*fabbrica*”, “*industria*”), суміші (“*calce*”), одяг та частини тіла. Описова конструкція запаху вживається лише раз (у творах трьох проаналізованих поетів герметичного напрямку). Важливо зазначити, що у межах герметизму лексема запаху надзвичайно часто, порівняно з іншими літературними напрямками, сполучується з прикметником-ознакою в атрибутивній та постпозиції: “*buono*”, “*caldo*”, “*accre*”, “*silenzioso*”, “*oscuro*”, “*marino*”, “*stupefatto*”, “*aspro*”, “*fresco*”. Концепт запаху утворює предикативні зв'язки з такими дієсловами як “*svegliare*”, “*salire*”, “*avere*”, “*unirsi*”, “*bruciare*”, “*rammentare*”, “*sprofondire*”, “*scuotare*”, “*scendere*”, “*perdere*”, “*nascere*”. Іменники, що вербалізують концепт «запах», є більш вживаними, на відміну від дієслів, які позначили б процес сприйняття запаху (нюхати) чи його розповсюдження (пахнути). Сам запах часто є суб'єктом та виконує дію. Ольфактивний ландшафт поезії – природа та місто. Присутнє імпліцитне вираження концепту, без використання прямого маркера запаху, а через опис повітря. Ольфактивна сцена має характеристики інтенсивності на відстані запахів та їхнього джерела.

Центр ольфактивної сцени поезії неоавангарду утворюють лексеми “*profumo*”, “*odore*”, “*aromi*”, “*fumo*”, “*puzzo*”. Запах описується за допомогою прикметників, типова конструкція опису запаху через його джерело тут зустрічаються рідко. Прикметник-означуване стоїть в атрибутивній та постпозиції. Запах є суб'єктом та виконує дії, а не лише сенсорним явищем. Відбувається його персоніфікація. Предикативна сполучуваність реалізується з такими дієсловами як: *spalancare*, *marciare*, *allegare*, *soffocare*. Запах у поезії “*marcia*”, “*allega*”, “*in agguato a spalancare*”. Концепт запаху вербалізується наступним чином: ядро

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття]

© Morenets O. O. [Morenetec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

складає – “*profumo*”, “*odore*”, “*aromi*”, “*fumo*”. Ближня периферія утворена прикметниковими ознаками запаху: “*fumo multicolore*”, “*acre odore*”, “*odore disfatto*”, “*odore stordente*”. Дальня периферія утворена запахом та його джерелом – “*profumo d'intesa*”, “*odore di cera e d'incenso*”, “*odore di acquitrino*”, “*crepuscolo degli aromi*”. Таким чином, у поезії неоавангарду вербалізація запаху відходить від найуживанішої схеми, а описується через прикметники та образи. Запах не є просто сенсорним явищем, а перетворюється у суб'єкт і виконує дії, також присутній рух запахів.

Отже, базовий шар концепту “*odore*” в поезії неоавангарду відтворено за допомогою іменників “*profumo*”, “*odore*”, “*aromi*”, “*fumo*”, “*puzzo*”, а інтерпретаційний шар формує джерело запаху, його означення та оцінювання.

Ольфактивну сцену у постмодерністському просторі поезії визначають лексеми “*odoroso*”, “*odor*”, “*profumo*”. Особливість ольфактивної сцени полягає в тому, що в центрі не іменник, а прикметник, який описує явище, яке має запах. Тобто, структуру опису запаху можна уявити таким чином: «Іменник + *odoroso* / *odoroso* / іменник+*di*», наприклад: “*sentieri odorosi di pioggia*”, “*petali odorosi di giacinti*”, “*odoroso peschetto d'ombre*”. Традиційна схема “*odore di ...*” є менш продуктивною. Ольфактивними об'єктами постають рослини (*mentastro*, *alberi*), погодні явища (*pioggia*), кладовище та смерть (*cimitero*, *morte*), абстрактні явища (*pace*), їжа (*pesca*, *mandarini*), свята (*Natale*). Джерелами ольфактивної інформації є переважно абстрактні явища, які не наділені ароматами взагалі. Ольфактивна сцена відбувається у закритому просторі. Запахи є чітко ідентифікованими. Наявні запахи кваліфікуються як приємні та свіжі. Виключенням є запах кладовища. Ольфактивні сцени є ментальними. Окрім означуваних конструкцій з прикметником, вживається дієслово “*odorare*” та “*profumare*”, що не притаманно для поезії інших літературних напрямів та авторів. За структурою вживані прикметники є примітивними (*primitive*) або похідними (*derivati*). Запах є суб'єктом та виконує дію, однак сам рух запаху відсутній. Предикативна сполучуваність реалізується з такими дієсловами як: “*avere*”, “*ritrovare*”, “*assaporare*”.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
итальянской поэзии второй половины XX века (На укр. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Ядро концепту «запах» складають іменники *“odoroso”, “odor”, “profumo”*. Ближню периферію утворює опис джерела запаху – *“petali odorosi”, “odor di menastri”, “odor di pioggia”, “odora di mandarini e di Natale”, “i profumi di cimitero”, “profuma di bosco e di pace”, “profumato di pesce”*. Дальню периферію формують словосполучення, які пов’язані з ароматами – *“cimitero degli aromi”, “assaporare la vaporosa malinconia”*. Таким чином, базовий шар концепту *“odore”* в поезії постмодернізму відтворено за допомогою іменника *“odore”* та прикметника *“odoroso”*, а інтерпретаційний шар формує джерело запаху, його означення, оцінка та метафоричні словосполучення.

Висновки

Під час аналізу синонімів лексеми *“odore”* на основі словників було досліджено, що ядро складають слова – *“profumo”, “aroma”, “fraganza”, “olezzo”*. Ближню периферію концепу формують вирази та словосполучення – *“essere in odor di”, “morire in odore di santità”, “sentire odor di bruciato”, “odore di presa in giro”, “aroma del caffè”, “aroma del vino”*. Дальня периферія утворена словосполученнями *“a naso ritto”, “menar per il naso”, “mandar fetore”* тощо. Аналіз концепту «запах» у поезії має свою схему. Ядро утворене лексемами *odore, profumo, fumo, aroma*. Ближня периферія представлена словосполученнями *“profumo di cielo”, “profumo d’aria”, “profumo di terra”, “profumo di vento”, “profumo di città”, “profumo di fiori”, “odore di pietra”, “odore di mentastri”, “odore di pioggia”, “odore di sangue”, “odore di cibo”, “odore di pane”, “odori di mandarini”, “odori di limoni”, “odore di notte / di sera”*. Дальню периферію можна уявити за допомогою таких лексем та словосполучень як *“puzzo”, “afrore, sentore”, “odore acuto”, “odore dolce”, “odore affettuoso”, “odore inesplicabile”, “odore disfatto”, “profumo opaco”*.

На основі опрацьованого матеріалу, вбачається можливим виділити схеми опису запаху. У поезії реалізується вербалізація запахів за двома головними схемами: найпоширеніша конструкція *“odore di”* (*“odore di polline nuovo”, “odore dei limoni”*) чи оцінкова конструкція (*“odore buono”, “odore caldo”, “odore acre”*). Опис запаху відбувається на основі його

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© Morenets O. O. [Morenec O. O.] morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

джерела (“*aromi di carne*”, “*profumo della glicine e del tiglio*”, “*odore di acquitrino*”). Інша особливість полягає у тому, що замість того аби сказати, як пахне, ми використовуємо порівняння запаху з іншими явищами (“*puzzavo come la nonna*”, “*sangue odora come nel giorno*”). З метою вербалізації запаху автор може використовувати асоціативні зв'язки. Це можуть бути асоціації пов'язані з інтенсивністю (“*l'odore disfatto in scirocco*”, “*profumo che dilaga*”), кольором (“*oscuri profumi*”, “*fumo multicolore*”), емоційними хвилюваннями (“*odore stordente*”), настроєм (“*profumo di pace*”) та часопросторовими ознаками предметів та явищ (“*odore di notte*”, “*odore marino*”, “*profumi del cimitero*”). Концепт «запах» описується у мові за допомогою переносу й нашарування значень та інформації, а також за допомогою формування аналогій. Такий прийом вказує на явище синестезії.

Поезія герметизму характеризується найбільшим використанням ольфактичної лексики, в той час як неоавангард та крепусколаризм – найменшим. Ольфактичний елемент постмодерну вказує на запахи кладовища та депресії, які не притаманні попереднім літературним течіям. Це пояснюється тим, що герметизм приділяв особливу увагу символічним можливостям слова, яке не завжди вживалося у своєму звичному контексті, максимальному відтворенню внутрішнього світу людини та мав філософсько-медитативне спрямування. Герметики тяжіли до музичного мистецтва. В процесі ольфактивної вербалізації письменники інтуїтивно знаходять оптимальне рішення для специфічних труднощів у відтворенні ароматів.

Література

1. Барт, Р. *Ролан Барт о Ролане Барте*, сост., пер. с фр. и послесл. С. Зенкина (Москва, Ad Marginem / Сталкер, 2002), 288.
2. Дробник, Д. «Город: дистилляция.» *Теория моды. Одежда. Тело. Культура* 26 (Москва, Новое литературное обозрение, 2012), доступ <http://www.nlobooks.ru/node/2974>.
3. Попова, З. Д., Стернин, И. А. *Очерки по когнитивной лингвистике*, 1-е изд. (Воронеж, Истоки, 2001), 250.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINHVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

4. Селіванова, О. О. *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*: підручник (Полтава, Довкілля–К, 2008): 400–410.
5. Слышкин, Г. Г. *Лингвокультурные концепты и метаконцепты*: монография (Москва, Academia, 2000): 5–26.
6. Степанов, Ю. С. *Константы: Словарь русской культуры*, 3-е изд. (Москва, Академический Проект, 2004), 991.
7. Степанов, Ю. С. *Концепты. Тонкая пленка цивилизации* (Москва, Языки славянских культур, 2007), 602.
8. Тарасюк, І. В. «Особливості номінації запахів у сучасній французькій мові.» Авто реф. дис. канд. філол. наук (Київ, 2003).
9. *Dizionario etimologico della lingua italiana*, accesso <http://www.etimo.it/?pag=hom>.
10. Henshaw, V. *Urban smellscape: understanding and designing city smell environments* (New York, Routledge, 2013), 256.
11. Kubovy, M., Valkenburg, D. V. «Auditory and visual objects.» *Cognition* 80 (2001): 97–126.
12. Sabatini, F., Coletti V. *Il Sabatini Coletti dizionario della lingua italiana*, nuova ed. (Milano, Rizzoli Larousse, 2007): 288.
13. Stevenson, R., Wilson, D. «Odour perception: An object-recognition approach.» *Perception* 36 (2007): 1821–1833.
14. *Treccani. Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, accesso <http://www.treccani.it/>.
15. Zucco, G., Herz, R., Schaal, B. *Olfactory Cognition. From perception and memory to environmental odours and neuroscience* (Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2012), 338.

Джерельна база

16. D'Ambrosio, Angelillo, G. *Poesie futuriste* (Milano, Acquaviva, 2009), 200.
17. Sanguineti, E. *Poesia Italiana del Novecento*: in 2 v., v. 2 (Torino, Einaudi, 1994), 1152.
18. Soffici, A. *Simultaneità. Chimismi lirici* (Firenze, Vallecchi Editore, 1919), 114.

References

1. Bart, R. *Rolan Bart o Rolane Barte [= Roland Barthes by Roland Barthes]*, sost., per. s fr. i poslesl. S. Zenkina (Moskva, Ad Marginem / Stalker, 2002), 288.

(Current issues in cognitive linguistics)

The concept of smell in italian poetry of the second half of the twentieth century (in Ukrainian) [Koncept zapahu v italijskij poeziyi drugoyi polovini XX stolittya]

© *Morenets O. O. [Morenec O. O.]* morenets.lena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

2. Drobniak, D. «Gorod: distillyaciya [= The City, Distilled].» *Teoriya mody. Odezhda. Telo. Kultura* 26 (Moskva, Novoe literaturnoe obozrenie, 2012), dostup <http://www.nlobooks.ru/node/2974>.
3. Popova, Z. D., Stermin, I. A. *Ocherki po kognitivnoj lingvistike* [= Studies on cognitive linguistics], 1-e izd. (Voronezh, Istoki, 2001), 250.
4. Selivanova, O. O. *Suchasna lingvistika: napryami ta problemi* [= Contemporary linguistics: directions and problems]: pidruchnik (Poltava, Dovkillya–K, 2008): 400–410.
5. Slyshkin, G. G. *Lingvokulturnye koncepty i metakoncety* [= Linguocultural concepts and metaconcepts]: monografiya (Moskva, Academia, 2000): 5–26.
6. Stepanov, Yu. S. *Konstanty: Slovar russkoj kultury* [= Constants. Dictionary of Russian culture. Experience of study], 3-e izd. (Moskva, Akademicheskij Proekt, 2004), 991.
7. Stepanov, Yu. S. *Koncety. Tonkaya plenka civilizacii* [= Concepts. A Thin Film of Civilization] (Moskva, Yazyki slavyanskih kultur, 2007), 602.
8. Tarasyuk, I. V. «Osoblivosti nominacii zapahiv u suchasni francuzkii movi [= Peculiarities of odor denomination in modern French].» *Avtoref. dis. kand. filol. nauk* (Kiyiv, 2003).
9. *Dizionario etimologico della lingua italiana*, accesso <http://www.etimo.it/?pag=hom>.
10. Henshaw, V. *Urban smellscapes: understanding and designing city smell environments* (New York, Routledge, 2013), 256.
11. Kubovy, M., Valkenburg, D. V. «Auditory and visual objects.» *Cognition* 80 (2001): 97–126.
12. Sabatini, F., Coletti V. *Il Sabatini Coletti dizionario della lingua italiana*, nuova ed. (Milano, Rizzoli Larousse, 2007): 288.
13. Stevenson, R., Wilson, D. «Odour perception: An object-recognition approach.» *Perception* 36 (2007): 1821–1833.
14. Treccani. *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, accesso <http://www.treccani.it/>.
15. Zucco, G., Herz, R., Schaal, B. *Olfactory Cognition. From perception and memory to environmental odours and neuroscience* (Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2012), 338.
16. D’Ambrosio, Angelillo, G. *Poesie futuriste* (Milano, Acquaviva, 2009), 200.
17. Sanguineti, E. *Poesia Italiana del Novecento*: in 2 v., v. 2 (Torino, Einaudi, 1994), 1152.
18. Soffici, A. *Simultaneità. Chimismi lirici* (Firenze, Vallecchi Editore, 1919), 114.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Актуальные вопросы когнитивной лингвистики])
 Концепт запаху в італійській поезії другої половини XX століття (Українською) [Концепт запаха в
 итальянской поэзии второй половины XX века (Наук. яз.)]

© Моренець О. О. [Моренець Е. А.] morenets.lena@gmail.com